

- О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.
6. Падун Н. О. Навчально-дослідницька діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів / Н. О. Падун // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 90-93.
7. Черненко Г. М. Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства / Г. М. Черненко // Педагогічні науки. – 2013. – № 114. – С. 222– 228.

УДК 37.091.33:373:502.1

О. П. Драчук,
магістр спеціальності «Середня освіта (Біологія)»
64 група природничого факультету.
Науковий керівник: канд. біол. наук, доцен Т. В. Єрмошина
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИРОДОЗНАВЧИХ ЕКСКУРСІЙ У ФОРМУВАННІ ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО ПРИРОДИ

Сучасний стан суспільства, його соціальна, економічна і моральна атмосфера потребують закріплення в навчально-виховному процесі завдань із формування екологічної відповідальності людини за наслідки своїх дій у природі. Екологічна відповідальність має стати етичною нормою, що пронизує всі галузі знань і діяльності людини. Тільки дбайливе ставлення до природи, екологічний світогляд, екологічна культура сучасних людей можуть вивести планету і людство з того катастрофічного стану, в якому вони перебувають зараз.

Актуальність дослідження. Екологічні проблеми мають глобальний характер і зачіпають все людство. На сучасному етапі розвитку суспільства питання екологічного виховання набуває особливої гостроти. Головна причина – тотальна екологічна безвідповідальність. Через це необхідно посилити увагу до екологічного виховання у сучасній школі вже з перших років виховання дітей, зокрема засобами природознавчих екскурсій. Формування дбайливого ставлення до природи важливе і з позицій особистісного розвитку дитини – правильно організоване, яке систематично здійснюється в освітніх закладах під керівництвом людей із сформованою екологічною культурою, воно здійснює інтенсивний вплив на її розум, відчуття, волю. Питання застосування природознавчих екскурсій як методу формування екологічного світогляду дітей шкільного віку залишаються в полі зору сучасних вітчизняних дослідників [3; 5; 9; 10].

Мета статті – вивчити особливості формування дбайливого ставлення до природи в учнів засобами природознавчих екскурсій.

На думку сучасних провідних дослідників зазначеної проблеми [1], найбільш перспективною соціально-демографічною групою для здійснення екологічного виховання є молодь, яка здатна усвідомити сутність природоохоронних проблем на рівні міжпредметних екологічних ідей, наукових екологічних та морально-екологічних знань (понять, уявлень, фактів), інтелектуальних і практичних умінь і навичок, соціально виробленого досвіду творчої діяльності. Це пояснюється особливостями соціального розвитку молоді, пов'язаного з основними етапами її особистісного зростання в освітній та культурній діяльності.

Оскільки однією з сучасних тенденцій цивілізованого розвитку суспільства є: виховання почуття відповідальності у населення за стан навколишнього середовища в умовах пошуку інноваційних концептуальних механізмів конструктивної взаємодії в системі «Людина – Суспільство – Природа»; залучення молодих громадян до процесу безпосередньої діяльності щодо поліпшення стану навколишнього середовища та вміння

організовувати природознавчі екскурсії.

Однією із стратегічних цілей екологічного виховання в руслі соціально-культурної діяльності, як зазначає Ю. Д. Красильников [2], має стати усвідомлення ролі соціально-культурної екології в організації навчальної та пізнавальної діяльності сучасної молоді. Саме соціально-культурна екологія відкриває широкі можливості для формування екологічного світогляду, основу якого складають наукові знання, екологічна культура й етика.

У роботах Р. В. Опаріна та А. В. Петрова [3; 5] ідеї соціально-культурної екології розвиваються в контексті культуро-творчих концепцій екологічного виховання, тактична мета якого – формування духовних потреб і екологічної відповідальності молодих людей за наслідки своїх дій у природі зі збереження, вивчення та творче перетворення навколишнього природного середовища.

У теперішній час намітився цілий ряд тенденцій розвитку теорії та практики екологічного виховання в руслі соціально-культурної діяльності [2]:

- 1) підвищення ролі екологічної освіти;
- 2) активізація міжнародного співробітництва в сфері екологічного виховання молоді та освіти в галузі навколишнього середовища для досягнення миру в усьому світі;
- 3) забезпечення органічної єдності навчання, виховної роботи, суспільно-корисної діяльності молоді з дослідження і охорони навколишнього природного середовища;
- 4) розробка ціннісних аспектів змісту екологічної освіти і виховання;
- 5) диференціація та індивідуалізація еколого-виховних впливів на особистість у процесі взаємодії з природою;
- 6) формування у молоді відповідального ставлення до природи через знайомство з традиціями корінних і нечисленних народів;
- 7) розробка теорії і практики різних форм екологічного виховання (міжпредметні заняття, рольові та сюжетні ігри, прийоми імітації та ігрове моделювання, походи-експедиції з дослідження і охорони природи рідного краю, природознавчі екскурсії).

Одними з перспективних форм екологічного виховання молоді в контексті соціально-культурної екології є природознавчі екскурсії. Здебільшого об'єктами демонстрації на таких екскурсіях є унікальні пам'ятки природи, які охороняються державою. Тому одна з основних тематик природознавчих екскурсій – природоохоронна, що робить ці екскурсії надзвичайно популярними в екологічному туризмі. Природознавчі екскурсії, крім пізнання, передбачають отримання естетичної насолоди від спілкування з природою. Тому маршрути до об'єктів прокладаються з урахуванням естетичної цінності ландшафтів.

На сьогоднішній день природознавчі екскурсії мають великий потенціал у формуванні відповідально-діяльного ставлення до природи, оскільки здійснюються як у процесі пізнання її законів і спілкування з нею, так і через гармонізацію міжособистісної взаємодії на тлі взаємодії з природним оточенням. Вивчення природи у процесі екскурсійної діяльності впливає на формування ставлення до неї як до об'єкта пізнання, середовища життя, носія естетичних якостей і цінностей; на розвиток духовно-морального підходу до побудови міжособистісних відносин у колективі; на становлення і розвиток емоційно-моральної чуйності по відношенню до об'єктів рослинного і тваринного світу, природних ландшафтів.

У результаті нашого дослідження встановлено, що на формування дбайливого ставлення до природи у дітей молодшого шкільного віку впливають такі фактори: чітка постановка задачі педагогом під час проведення екскурсії, розвиток спостережливості кожної дитини, використання індивідуального підходу до дітей із різним рівнем розвитку дбайливого ставлення до природи.

Уже в молодшому шкільному віці формуються засади екологічного мислення, свідомості, екологічної культури. Але лише за однієї умови – якщо дорослі, які виховують дитину, самі мають сформовану екологічну культуру: розуміють спільні для всіх людей

проблеми і турбуються щодо них, показуючи дитині прекрасний світ природи, допомагають налагодити взаємостосунки з ним. Педагогічними умовами формування дбайливого ставлення до природи у школярів є: актуалізація потреби, педагогічне стимулювання пізнавальної і практичної діяльності; формування екологічного мислення дітей; екологізація розвивального предметного середовища; використання партисипативних методів здійснення екологічної освіти школярів. Поступове включення до змісту екскурсій спостереження різних фактів, які вказують на взаємозв'язок явищ живої і неживої природи допомагає сформувати у дітей елементарне уявлення про її єдність і цілісність.

Висновки. Виявлено, що дбайливе ставлення до природи у школярів формується більш успішно, якщо: під час проведення екскурсій особлива увага приділяється рідкісним і вразливим видам рослин і тварин; реалізуються найпростіші природоохоронні заходи; увага дітей на екскурсії привернута до антропогенних порушень в екосистемі і можливостей їх усунення; вчитель використовує потенціал природи для формування позитивних емоцій у дітей.

Список використаних джерел:

1. Ариарский М.А. Прикладная культурология / М.А. Ариарский. – 2-е изд. – СПб.: Эго, 2001. – 287 с.
2. Баймакова Л.Г. Экологический туризм как способ формирования экологической культуры студенческой молодежи / Л.Г. Баймакова, Е.Ю. Тюменцева // Современное состояние и потенциал развития туризма в России: Материалы XIII международной научно-практической конференции (22–23 декабря 2016 г., Омск, Россия). – Омск: Издательство ОмГТУ, 2017. – С. 167–169.
3. Балашова С. Спостереження за природою як засіб екологічного виховання молодших школярів / С. Балашова // Почат. шк. – 2005. – № 3. – С. 19–21.
4. Красильников Ю.Д. Социально-культурная экология как понятие: опыт структурного анализа / Ю.Д. Красильников // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. – 2004. – №3. – С. 81–86.
5. Ніколенко Н. Виховання ціннісного ставлення до природи у молодших школярів / Н. Ніколенко // Біологія і хімія в шк. – 2002. - №2.– С.44–46.
6. Опарин Р.В. Культуротворческая концепция экологического воспитания – теория и практика / Р. В. Опарин // Мир науки, культуры, образования. – 2010. – № 6. – Ч. 2. – С. 28-34.
7. Опарин Р.В. Современная стратегия развития теории экологического воспитания молодежи в русле технологий социально-культурной деятельности / Р.В. Опарин // Мир науки, культуры, образования : науч. журн. – 2011. – №4. – С. 169–174.
8. Петров А.В. Системная методология экологической педагогики / А. В. Петров, Р. В. Опарин / под ред. А.В. Петрова. – Горно-Алтайск, 2007. – 80 с.
9. Половинко Г. Шляхи підвищення ефективності екологічного виховання школярів / Г. Половинко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2004. – №16. – С. 4–5.
10. Шулдик В. І. Біологічні екскурсії в природу / В. І. Шулдик, Ю. В. Августова // Природничі науки і освіта: збірник наукових праць природничо-географічного факультету. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. – 115 с.